

Editör: Dr. Alpaslan OKUR

Elif AYDIN
Tuğba DEMİRTAŞ
Üzeyir SÜĞÜMLÜ
Zekeriyya KANTAŞ
Funda KESKİN
Gökçen GÖÇEN

YAŞAM BOYU OKUMA EĞİTİMİ

Editör:

Dr. Alpaslan OKUR

YAŞAM BOYU OKUMA EĞİTİMİ

ISBN 978-605-364-507-8

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2013, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları
Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti'ye aittir.
Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri,
kapak tasarımı, mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt
ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.
Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında
yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları
satın almamasını diliyoruz.

I. Baskı: Eylül, 2013

Yayın-Proje Yönetmeni: Selcan Arslan

Dizgi-Grafik Tasarım: Gülnur Öcalan

Kapak Tasarımı: Gürsel Avcı

Baskı: Tarcan Matbaacılık Yayın Sanayi

Zübeyde Hanım Mahallesi Samyeli Sokak No: 15

İSKİTLER/ANKARA

(0312-384 34 35)

Yayıncı Sertifika No: 14749

Matbaa Sertifika No: 25744

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA

Yayınevi 0312 430 67 50 - 430 67 51

Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

E-ileti: pegem@pegem.net

Alpaslan OKUR

1976 yılında Elbistan'da doğdu. İlk-orta ve lise eğitimini Elbistan'da tamamladı. Lisansını 1999'da Gazi Üniversitesi'nde (Ankara) tamamladı. Ankara'da kısa süren Türk Dili ve edebiyatı öğretmenliğinden sonra 2000'de Sakarya Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak başladığı görevini sırasıyla Dokuz Eylül Üniversitesi (2000-2003) ve Marmara Üniversitesi'nde (2003-2007) devam ettirdi. Türkçe Eğitimi alanında 2003'te Dokuz Eylül Üniversitesi'nde yüksek lisansını, 2007'de Marmara Üniversitesi'nde doktorasını tamamladı. YÖK'ün doktora sonrası araştırma desteği kapsamında 2012 yılını London Metropolitan Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak Londra'daki Türk okulları ve Türkçenin durumu üzerine araştırmalarda bulundu. 2008'den beri Sakarya Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak akademik çalışmalarına devam etmektedir. Lisans seviyesinde Okuma Eğitimi, Konuşma Eğitimi, Türkçe Ders Kitabı İncelemeleri; yüksek lisans seviyesinde Türkçe Öğretimi Kaynakça İncelemeleri, Süreli Yayın İncelemeleri; doktora seviyesinde de Okuma Eğitimi Uygulamaları, Dönemlere Göre Sözcük Hazinesi Geliştirme gibi derslere girmenin yanında; ikidillilik, çokkültürlülük, yabancılara Türkçe öğretimi, yazma eğitimi, dinleme eğitimi gibi alanlarda çalışmaları bulunmaktadır.

ÖN SÖZ

Aristo'nun bir sorusu çok eski zamandan beri insanların zihnini meşgul etmektedir: Yemek için mi yaşarız, yoksa yaşamak için mi yeriz? Şüphesiz ki dönemin ihtiyaçları bu sorunun cevabını elzem gördüğü için, eski dönemlerin insanları bu soru(n) üzerinde çok tartışmışlardır. Çünkü dönemler, ihtiyaçları doğrultusunda ortaya tezler çıkarır ve insanlar onu tartışır, araştırır.

Aristo'dan hareketle dönemimizin tartışılması gereken sorusunun ise "Öğrenmek için mi okumalıyız, okumak için mi öğrenmeliyiz?" olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü bilgi ve teknoloji çağı olarak isimlendirilen çağımızda okudukça öğrenme gerçekleşmekte, öğrendikçe de okuma ihtiyacı artmaktadır.

Aslında, yalnızca günümüzün bir meselesi gibi gördüğümüz okuma, tarih boyunca bütün zamanların önemli bir meselesi olmuştur. Öyle ki 1400 yıldır milyarlarca insanın başucu kitabı olan son kutsal kitapta ilk olarak bu mesele vurgulanmıştır: "Oku!"

Okumak, insanın yaşam boyu bir ihtiyacı olmuştur. Okumanın, en dar anlamıyla, insanın sadece okul hayatı boyunca karşılaşacağı bir ihtiyacı olduğu anlayışı artık yıkılmıştır. Yine, okumanın belli bir yaşta okulda öğrenildiği anlayışı da geçerliğini yitirmiştir. Okuma, okul çağında öğrenilmediği gibi okul dönemi bittiğinde de tamamlanmamaktadır.

Artık aileler bilinçlendi; doğumdan itibaren okumayı da çocuğun ihtiyaçları listesine alıyor, bu düşünce doğrultusunda okumanın temellerini aile ortamında atıyor. Bireyler de bilinçlendi; okul hayatı bittikten sonra da her türden okuma etkinliğine devam ediyor... şeklinde cümlelerle ön sözümüzü bitirmeyi yeğledik ama ne yazık ki şartlar buna imkan vermiyor. Çünkü okuma(ma)k, ülkemizin ve eğitimimizin en büyük sorunlarından biri olarak güncelliğini korumaktadır. Her ne kadar son dönemlerdeki bilinçlenmelerle önceki dönemlere nazaran okuma hususunda sıçrama yapmışsak da zirvesi ya da sonu olmayan okuma konusu ülkemizin ve eğitimimizin sorunlarından biri olarak kalacaktır.

Okumak; sadece kitap, dergi, gazete okumak değildir elbette. Bizdeki okumama sorunu, bu materyallerin düzenli bir şekilde okunmamanın ötesinde, geçmişimize ait eserleri de okuyamama sorunudur. Tarihi değere sahip pek çok belge arşivlerde tozlanmakta ve okuyucuların ilgisini çekeceği anı beklemektedir. Okuma hususundaki başarı, geçmişimizde yer alan bütün eserlerin akademik anlamda değil de haz alma anlamında geniş toplum kesimlerince okunmasıyla gerçekleşir. İşte bu hazzı gerçekleştirmek için de okuma eğitiminin ciddiye alınması ve okuma sevgisinin erken yaşlarda kazandırılması gerekmektedir.

Çalışmamıza "YAŞAM BOYU OKUMA EĞİTİMİ" adını vererek, okumanın yaşam boyu eğitimi alınacak/verilecek bir mesele olduğuna dikkat çekmek istedik. Genç eğitimci ve araştırmacılarla uzun soluklu bir ortak çalışmanın ürünü olarak hazırlanan kitapta, her bir bölümün yazarının diğer bölümlere de ciddi katkılarının olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Okumanın, insan yaşamının her evresinde yer aldığı düşüncesinden hareketle yaşam dönemleri gibi kitabımızı da bölümlere ayırdık. Kitapta, öncelikle okumaya genel olarak göz atıldıktan sonra erken çocukluk, çocukluk, gençlik ve yetişkinlik dönemlerinin ayrı ayrı ele alındığı dört aşamada okuma meselesi incelenmiştir. Ayrıca okumanın önündeki en büyük engel olarak görülen televizyon da ayrı bir bölümde incelenmiştir. Çünkü televizyon, icadından beri, kitap ile karşılaştırıldığı gibi; insanın yaşamı boyunca da okumaya alternatif olarak sunulmuş bir araçtır. Bu bölümde televizyonun olumsuz yanlarından çok okuma için nasıl olumlu hale getirileceği üzerinde durulmuştur. Son olarak da okuma konusunda ülkemizin durumunu ve dünya ülkeleri arasındaki yerini gösteren, bazı istatistik, grafik ve tablolara yer verilmiştir.

Bu kitap akademik bir ürün düşüncesiyle oluşturulmuşsa da hedef kitlesinde araştırmacılar, öğretmen adayları ve öğretmenler kadar öğrenciler, veliler ve okumayı mesele gören herkes yer almaktadır. Temennimiz, yaşam boyunca okumayı özendirme hususunda insanlığa bir nebze olsa katkı sunabilmektir.

Adetten olduğu üzere, ön sözün sonunda birilerine teşekkür etmek gerekiyorsa o teşekkür insanlığa okur yetiştirecek okuyucularımızadır.

Ayrıca, akademik çalışmalarında okuma sorununa yönelmiş biri olmama rağmen benim ayıramadığım vakitleri ayırarak oğlum Orkun Eymen ve kızım Esmâ Leman'a okuma alışkanlığını/sevgisini aşılama çalışmaları için Esra K. Okur'a ve bu vesileyle bu kutsal görevi üstlenmiş tüm annelere teşekkür ediyorum. Çünkü çocuk, her şeyde olduğu gibi, okumayı da annesiyle sevecek ve içselleştirecektir.

Son olarak, bu kitabın okuyucuyla buluşmasını sağladığı için Servet Sarıkaya'ya ve kitabın bir an önce okuyucuyla buluşması için yoğun mesai harcayan Selcan Arslan ile Pegem Yayın-Proje birimindeki arkadaşlara teşekkür ederim.

Dr. Alpaslan OKUR

Editör

Sakarya, Eylül 2013

BÖLÜM VE YAZARLARI

1. Bölüm: Yaşam Boyu Okuma İçin Okuma Öğretimi
Alpaslan OKUR

2. Bölüm: Erken Çocukluk Döneminde Okuma (0 - 8 Yaş)
Elif AYDIN

3. Bölüm: Çocukluk Döneminde Okuma (8-14 Yaş)
Tuğba DEMİRTAŞ, Üzeyir SÜĞÜMLÜ

4. Bölüm: Gençlik Dönemi Okuma (15-18 Yaş)
Zekeriyya KANTAŞ

5. Bölüm: Yetişkinlik Döneminde Okuma
Funda KESKİN

6. Bölüm: Okuma ve Televizyon
Gökçen GÖÇEN

7. Bölüm: İstatistiklerle Okumaya Dair
Alpaslan OKUR, Üzeyir SÜĞÜMLÜ

İÇİNDEKİLER

Önsöz	v
Bölüm ve Yazarları	vii
İçindekiler.....	ix

1. BÖLÜM

YAŞAM BOYU OKUMA İÇİN OKUMA ÖĞRETİMİ

(syf: 1 - 46)

Okuma, Öğrenme ve Dil	1
Okuma ve Okuma Öğretimi	3
Okuma	3
Okuma Öğretimi	4
Serbest Okuma.....	6
Okuma, Çocuk ve Kitap	8
Okuma Alışkanlığı Kazandırma	12
Okuma Alışkanlığının Kazanılmasında Ailenin Önemi	17
Okuma Alışkanlığının Kazanılmasında Okulun Önemi.....	18
Okuma Alışkanlığının Kazanılmasında Kütüphanelerin Önemi.....	19
Okuma Metinlerinde Sıklık ve Sözcük Öğrenimi	24
Sözcük Hazinesi.....	25
Okuma, Kavram ve Kavram Gelişimi.....	27
Kavram.....	27
Kavram Gelişimi.....	31
Okuma ve Kavram Gelişimi.....	34
Sözcük Öğrenimi ve Kavram Gelişiminde Anlam Biliminin Yeri.....	35
Sözcük Öğrenimi ve Kavram Gelişiminde Sözlüklerin Yeri.....	37
Sözcük Hazinesi ve Kavram Gelişimini Arttırmaya Yönelik Etkinlikler	40

2. BÖLÜM

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE OKUMA (0 - 8 YAŞ)

(syf: 47 - 134)

Erken Çocukluk.....	47
Okul Öncesi Dönem	50
Amaç ve İlkeler	54
Çocukta Dil Gelişimi	56
Kitapla Tanışma	60
Dil Gelişim Alanı	63
Okuma Eğitimi ve Okumanın Önemi	68
Okuma Türleri	76
Prosedür ve Varyasyonlar.....	79
Okuma Etkinlikleri.....	85
Okuma Ortamı	98
Okuma Eğilimleri.....	102
Okuma Seçkisi	102
0-3 yaş için önerilen kitaplar:.....	103
3- 6 yaş için önerilen kitaplar:.....	106
6 - 8 Yaş İçin Önerilen Kitaplar.....	109
Okuma Becerisini Değerlendirme	110
Bulmacalar	111
Okuma Becerisini Değerlendirme Ölçeği	115
Öğrenci Okuma Gelişim Formu.....	117
Okul Olgunluğu.....	117
Hazırbulunuşluk	119
Metropolitan Readiness Testi.....	121
Metropolitan Readiness Testi(Talimat).....	122
İlk Okuma	128
İlk okuma Öğretiminde Yararlanılacak Oyunlar	131
Öneriler.....	133
Elif Aydın.....	134

3. BÖLÜM**ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE OKUMA (8-14 YAŞ)**

(syf: 135 - 184)

Çocukluk Döneminde Okuma (8-14 Yaş)	135
Okuma Eğitimi ile İlgili Temel Kavramlar	135
Okuma	136
Okumanın Boyutları	136
Okuryazarlık	137
Okuma Alışkanlığı	137
Okuma Kültürü	139
Okuma Becerisinin Öğretim Programlarındaki Yeri	141
Türkçe Dersi (1-4. Sınıflar).....	141
Türkçe Dersi (5-8. Sınıflar).....	145
Okuma Becerileri Dersi (5-6. Sınıflar/Seçmeli)	150
Programda Okumanın Tanımı ve Önemi	151
Programın Öğrenciye Kazandırmayı Hedeflediği Beceriler ve Kazanımlar.....	151
Programda Ölçme ve Değerlendirme.....	153
Okumayı Etkileyen Faktörler.....	154
Duyuşsal Faktörler.....	155
Okumaya Güdülenme/Okuma Motivasyonu	155
Okuma Tutumları.....	156
Fizyolojik ve Bilişsel Faktörler	156
Sosyal Faktörler.....	156
Aile.....	157
Okul - Kütüphane - Öğretmen	158
Okul ve Öğretmen.....	160
Çevre ve Öğrenme Ortamı.....	161
Medya.....	161
Programda Yer Alan Okuma Tür, Yöntem ve Teknikleri	162
Sessiz Okuma	162
Sesli Okuma.....	163

Göz Atarak Okuma	164
Özetleyerek Okuma.....	164
Not Alarak Okuma	164
İşaretleyerek Okuma Yöntemi.....	165
Tahmin Ederek Okuma	165
Soru Sorarak Okuma.....	166
Söz Korosu İle Okuma	166
Okuma Tiyatrosu İle Okuma	167
Ezber Yaparak Okuma	167
Metinlerle İlişkilendirerek Okuma.....	167
Tartışarak Okuma.....	168
Eleştirel Okuma	168
ASOAT (Araştırma- Sorgulama- Okuma- Anlatma- Tekrar İnceleme)	168
Hızlı okuma	169
Görsel Okuma.....	169
Seçmeli Okuma.....	169
Güncel Okuma Tür, Yöntem ve Teknikleri	170
Dijital Okuma (E-Okuma/Online Okuma/Ekrandan Okuma)	171
Kütüphane Okuryazarlığı.....	172
Bilgi Okuryazarlığı	173
Medya Okuryazarlığı	173
Harita Okuryazarlığı	174
Finansal Okuryazarlık.....	174
Okuma Eğitiminde Ölçme ve Değerlendirme.....	174
PISA (Programme for International Student Assesment/Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı).....	176
Okunabilirlik.....	178
Okuma Alışkanlığının Kazandırılmasına Yönelik Projeler	180
“Türkiye Okuyor” Projesi	180
“Yazarlar Okullarda” Projesi.....	181
“Okuma Kültürü ve Etkili Dil Kullanımı-Şimdi Okuma Zamanı” Projesi	181
“Eve Teslim Kitap” Projesi	182
“Askıda Kitap Al Götür, Oku Getir”- “Biz Okuyan Aileyiz” Projesi.....	182

4. BÖLÜM**GENÇLİK DÖNEMİNDE OKUMA (15 - 18 YAŞ)**

(syf: 185 - 222)

Okuma Alışkanlıkları.....	186
Okumanın Önündeki Engeller ve Çözüm Önerileri	188
Okuma Becerileri	188
Okunabilirlik ve Anlaşılabilirlik Açısından Metinler	192
Ergenlik Dönemi Psikolojisi	193
Aile Tutumları.....	195
Ailede Okuma Havası Oluşturma İçin Yapılabilecekler	196
Eğitim Kurumlarının Uygulamaları	197
Öğretim Programları	199
Okulda Kitap Okuma Havası Oluşturma İçin Öneriler	199
Kütüphaneler.....	205
Popüler Kültür	205
Lise Öğretim Programları	207
Ders işleniş yöntemi ve teknikleri	209
Dil ve Anlatım.....	211
Ders İşleniş Yöntemi ve Teknikleri.....	212
Tarih-Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük.....	214
Coğrafya.....	214
Sosyoloji	215
Diğer Dersler.....	215
Lise Öğretim Programına Paralel Olarak Kullanılabilecek Örnek Kitap Listesi	216

5. BÖLÜM**YETİŞKİNLİK DÖNEMİNDE OKUMA**

(syf: 223 - 240)

Yetişkinlik Döneminde Okuma.....	223
Yetişkin Bireylerde Okuma Alışkanlığı	225
Yetişkin Bireyler Üzerinde Yapılan Okuma Alışkanlığı Araştırmaları.....	226
Yetişkin Bireylerde Okuryazarlık	229
Evrensel Okuryazarlık.....	229
İşitsel Okuryazarlık	230
Görsel Okuryazarlık.....	231
Çevre Okuryazarlığı	232

Kültürel Okuryazarlık	232
Teknoloji Okuryazarlığı	234
Bilgi ve İnternet Okuryazarlığı	236
Yetişkinlerde Kütüphane Kullanımın Önemi	239

6. BÖLÜM

OKUMA VE TELEVİZYON

(syf: 241 - 266)

Okuma ve Televizyon	241
Televizyon	242
Televizyon ve Eğitim	244
Televizyonun Etkileri	246
Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Etkileri	247
Televizyonun Öğrenciler Üzerindeki Etkileri	249
Televizyonun Yetişkin Bireyler Üzerindeki Etkileri	251
Televizyonun Eğitim Üzerindeki Etkileri	253
Televizyonun Okuma Eğitimi Üzerindeki Etkileri	254
Okuma Eğitiminde Televizyondan Yararlanma	257
Okuma Eğitiminde Televizyondan Yararlanma: Bir Model Önerisi	260
Çocuklar İçin Bir Model Önerisi Örneği	264
Öğrenciler İçin Bir Model Önerisi Örneği	265
Yetişkinler İçin Bir Model Önerisi Örneği	265

7. BÖLÜM

BİLGİSAYAR VE İNTERNET OKURLUĞU

(syf: 267 - 310)

Bilgisayar ve İnternet Okurluğu	267
Okuma Becerisi ve Okuma Materyallerine Yönelik Ulusal Rapor	271
Dünya ve Türkiye Kültür Aydınlanma Haritaları	277
Kaynakça	280

ŞEKİLLER, TABLOLAR VE GRAFİKLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Okuduğunu Anlamada Beynin İşleyişi	3
Şekil 1.2: Kitap Türlerinin Yaşlara Göre Dağılımı	10
Şekil 1.3: Okuma-Okutma Uzmanlarının Rollerini.....	15
Tablo 1.1: Öğretim Yılı ve Seviyesine Göre Okullaşma Oranı	18
Tablo 1.2: Türkiyedeki Kütüphaneler	20
Tablo 1.3: Halk Kütüphanelerine Ait Genel Bilgiler	21
Şekil 1.4: Dile Hakimiyet, Sözcük Hazinesi ve Sözcük Bilgisi ile Okuma Kapsamı İlişkisi	22
Şekil 1.5: Okuma ve Sözcük Hazinesi İlişkisi	26
Şekil 1.6: Bir Nesneyi Anlamalama/Kavrama	28
Şekil 1.7: Bir Nesnenin Zihinde Değişik Anlamalarda Anlamlanması /Kavranması.....	29
Grafik 1.1: Okuma Becerileri Piramidi.....	44
Tablo 3.1: Türkçe Okunabilirlik Aralıkları	179
Tablo 4.1: Okunabilirlik ve Okuyucunun Performansı	192
Şekil 7.1: Son 3 Ay İçinde Bilgisayar Kullanımı	267
Şekil 7.2: Son 3 Ay İçinde İnternet Kullanımı	267
Şekil 7.3: Yaş Grupları İtibarıyla İnternet Kullanımı.....	268
Şekil 7.4: Öğrenim Durumları İtibarıyla İnternet Kullanımı.....	269
Şekil 7.5: Bilgisayar Kullanım Sıklığı (2008)	269
Şekil 7.7: Düzenli İnternet Kullanımı.....	270
Tablo 7.1: Evde Bulunan Kitap Sayısı Dağılımı (%).....	271
Tablo 7.2: Evde Bulunan Çocuk Kitabı Sayısı Dağılımı (%)	271
Tablo 7.3: Okuldaki Okuma Eğitimi Programı İçin Kullanılan Gereçler (%) ...	271
Tablo 7.4: Sınıf içi Okumadan Sonra Öğrencilere Uygulanan Sınav ya da Test (%)	272
Tablo 7.5: Öğretmenlerin Sınıftaki Dil Çalışmaları Örneklerini, Öğrencilerin Ailelerine Göndermesi (%)	272
Tablo 7.6: Öğrencilerin Okul Dışında Öykü ve Roman Okuması (%)	272

1. BÖLÜM

YAŞAM BOYU OKUMA İÇİN OKUMA ÖĞRETİMİ¹

Alpaslan OKUR

OKUMA, ÖĞRENME VE DİL

Okuma, insanoğlunun belli bir döneminden itibaren kazanılan bir beceri olsa da yaşam boyu kullanacağı bir beceri olması açısından önemlidir. Çünkü bireyin, okumadan önce öğrenmeyi öğrenmesi gerekir, bunun içinde dili iyi kullanması gerekir.

Humboldt (aktaran Akarsu, 1955:22)'un “*Dil ve hayat ayrılmaz kavramlardır ve bu alanda öğrenme ancak bir yeniden üretmektir.*” sözünden de anlaşılacağı gibi dil, öğrenme ile gerçekleşir; öğrenme ise dil ile yeni boyutlar kazanır.

Öğrenme, öğretim ve öğrenim arasındaki ilişkiyle ortaya çıkar. Öğretim ve öğrenim aynı kökten gelseler de ayrı anlamları karşılamaktadır. Doğan (2001:74), öğretimi, öğrenmenin sağlanabilmesi için düzenli planlı girişimler olarak tanımlarken; öğrenimi ise öğrenmenin sağlanabilmesi için geçen süreç olarak tanımlamıştır. Öğrenmenin temelini oluşturan bu terimlerin tanımından sonra Ertürk (1998:78)'e göre öğrenme, “*yaşantı ürünü ve nispeten kalıcı izli davranış değişmesi*” şeklinde tanımlanabilir.

Tanımdan da anlaşıldığı gibi, öğrenme kalıcı davranış değişikliği olarak düşünülürse; dil de devamlı öğrenmeyle iç içedir. En genel tanımıyla dile “*insanlar arası anlaşmayı sağlayan canlı ve tâbî bir varlık*” (Ergin, 1993:3) olarak bakıldığında canlı ve tâbî bir varlık olmasından dolayı dil, yeni öğrenmelere ve davranış değişikliklerine de açık bir varlıktır.

1 Bu bölüm araştırmacının “*Serbest Okuma Etkinliğinin Sözcük Hazinesi ve Kavram Gelişimine Etkisi (MEB Tarafından İlköğretim II. Kademe Öğrencilerine Tavsiye Edilen 100 Temel Eser Örneğinde)*” adlı doktora çalışmasının kuramsal kısmından uyarlanmıştır.

Dil kuramlarına ve yapılan araştırmalara (Lecompte, 1980; Gander ve Gardiner, 1993; Kıran ve Kıran, 2001) göre dil, öğrenme sonucu kazanılacak bir yetidir. Özellikle Chomsky'nin başını çektiği Psikolinguistik Kuramı ve bazı araştırmacılara (Smith, 1999) göre de dil, insana doğuştan verilen bir özellikle elde edilir. Fakat, bütün kuram ve araştırmacıların birleştiği nokta; dil, insanlar arasında iletişimi sağlamak için öğrenme, taklit, doğuştancılık gibi yollarla kazanılan bir yetidir. Bu kazanma ise amaçsız ve bilinçsiz şekilde gerçekleşmiyor.

Dil kazanımı öğrenme ile gerçekteşir. İnsan doğumunun ilk yıllarında bu öğrenme, doğuştan gelen özelliklerin yanı sıra taklit etme ve model alarak oluşur. İnsan artık 3-4 yaşına ulaştıktan sonra ve özellikle okul yıllarında düzenli ve planlı bir program çerçevesinde dili öğrenmeye başlar. Çünkü insan, dili artık diğer insanlarla iletişimi kurmaktan öte yeni öğrenmeleri gerçekteştirebilmek için öğrenmek zorundadır. Öğrenmek zorunda kaldığı bu dil ise dilin temel birimi olan dil bilgisidir.

Genel anlamıyla dil bilgisi, dilin genel olarak yapısı ve işleyiş biçimini yöneten kurallar bütünü iken; Hendron (1976)'a göre de bir dilin dil bilgisi o dilin düzenlenme sistemidir. Böylelikle bir dilin dil bilgisinin öğrenilmesi, o dilin kuralları ile yapısı hakkında bilgi edinilerek anlaşılmasını kolaylaştırır. Ayrıca bir dilin (özellikle ana dilinin) dil bilgisinin öğrenilmesi diğer dillerin de öğrenilmesini kolaylaştırır.

Dil bilgisi öğretiminin gerekliliğini;

Dile ilişkin saygıyı ve özgüveni oluşturmak, standartları belirlenmiş dil öğretimine yardımcı olmak, dil başarısını arttırmaya yardımcı olmak, yabancı dil öğretimini kolaylaştırmak, dil ve kültüre ilişkin farklılıklara yönelik hoşgörüyü arttırmak, bilimsel yöntem ve analitik düşünmeyi öğretmek, dili kötüye kullananlara karşı dili korumak, dilin sorunlarını anlamaya yardımcı olmak, dil hakkındaki genel bilgiyi derinleştirmek...

için belirten Hudson (aktaran Yapıcı, 1992:36)'un söyledikleri "Niçin dil bilgisi öğreniyoruz/öğretiyoruz/öğrenmeliyiz/öğretmeliyiz" sorularının da cevabıdır (Yıldız vd., 2006:279).

Sonuç olarak insan yaşamında pek çok kazanımda olduğu gibi dil de öğrenmeyle kazanılır. İnsanın ilk yıllarında dil kazanımında öğrenme daha az etkili olurken okul çağından itibaren öğrenme etkisini arttırır. İnsan yetişkin çağına geldiğinde ise dil ve öğrenme birbirlerini etkileyerek kişinin gelişimine katkıda bulunurlar.

OKUMA VE OKUMA ÖĞRETİMİ

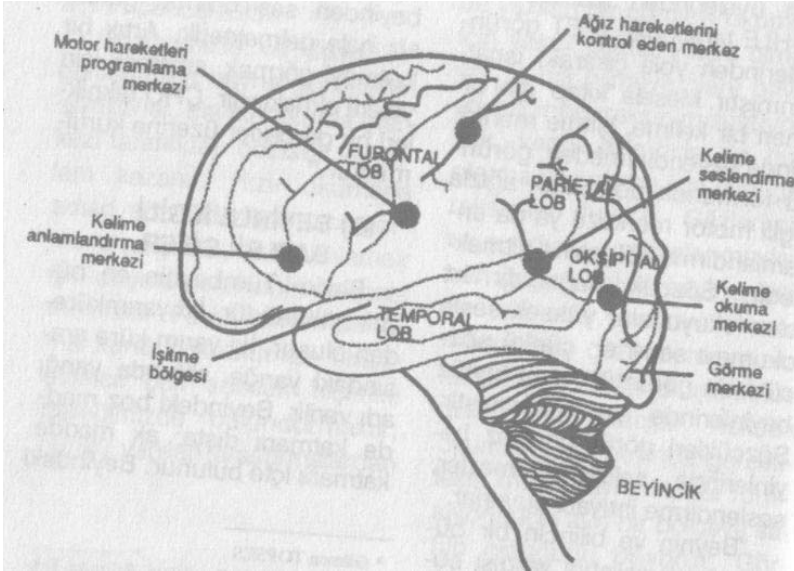
Okuma

Kitabın ilerleyen bölümlerinde de görüleceği gibi farklı araştırmacılar tarafından farklı yaklaşımlar doğrultusunda okumaya onlarca tanım yapılacaktır. Bu tanımlar döneme, amaca ve ihtiyaca göre farklılıklar gösterecektir. Bu tanımlardan anlaşılacak ki okuma, temel dil becerileri içerisinde ve okulda kazanılan yetenekler arasında en önemlisidir. Çünkü Howe (2001:15-16)'ın da belirttiği gibi okuma, bireyi önceki durumundan daha bağımsız ve yeterli duruma getirir. Okuma sayesinde depolanan bilgi kullanılabilir, okuyan genç insanlar özel hayatlarını kontrol altına alabilirler.

Öğrenme değişik biçimlerde edinilir. Fakat en etkili ve kolay öğrenme *okuma*, *dinleme*, *anlama* ile elde edilir (Günay, 2004:33). Eğitimde bilgi almaya yönelik öğrenme ise *okumak* ile gerçekleşir (Yıldız vd., 2006:317).

Eğitim yaşamı çocukların özellikle sözcük hazinelerinin hızla gelişmesini sağlar, çünkü yeni bilgilere ve deneyimlere ulaşmanın en kısa yolu, başka insanlar tarafından yaşanmış olayları, ortaya çıkarılmış gerçekleri, bilgileri okuma yoluyla öğrenmektir (Savaş, 2006: 1-2).

Bazı tanımlamalarda okumanın göz aracılığıyla gerçekleştiği belirtilse de aslında okuma eylemi beyinde gerçekleşiyor. Daha doğrusu resimdeki beyin ilgili alanları, göz aracılığıyla yapılan okumaya bir anlam veriyor. Dökmen (1994:15) okuma becerisinin bir takım zihni etkinliklerle görmeden çok anlayarak okumak olduğunu belirtmiştir.

Şekil 1.1: Okuduğunu Anlamada Beynin İşleyişi (Ruşen,1999:34'ten alınmıştır).

Okuma Öğretimi

Öğrenme, okuma ve anlama arasında yakın bir ilişki olduğu herkes tarafından kabul edilmektedir. Çünkü okuma öğrenildikten ve okuma alışkanlığı edinildikten sonra öğrenme arttığı gibi; okuduklarına anlam verdikçe de öğrenme artar. Şüphesiz ki okuduklarına anlam verme de var olan sözcük hazinesi ile ilgilidir. Var olan sözcük hazinesi ile yapılan okumalardan sonra sözcük hazinesi daha da artar. Yani bir döngü içerisinde *öğrenme, okuma ve anlama* birbirini tamamlar.

Okuma öğretimi, öğrenciye doğru okumayı öğretmek ve onu yeterli okuyucu haline getirmeyi amaçlamaktadır (Güneş ve Burgul, 2006:321). İlk okuma yazma öğretimi ile okuma öğretimi farklı olgulardır. İlk okuma öğretiminde okumanın öğretimi amaçlanırken okuma öğretiminde daha çok okumanın sürekliliği amaçlanmaktadır. Okumanın sürekliliğini kazanan kişi aynı zamanda bilgi okur yazarıdır. Yani okudukça yeni bilgiler edinen okuma etkinliğini bilgi edinmek amacıyla yapan kişidir.

Okuyucunun harfler yerine sözcüğü tanımaya çalışması dil eğitimi açısından önemlidir. Beyin ilk harfleri öncelikli olarak algıladığı için iyi bir okuma eğitimi almamış çocuklar sözcükleri anlamlandırmada zorlanabilirler. Okuma alışkanlığından uzak eğitilen çocuk, okumadan bıkebilir ya da yanlış okumalar yapabilir (Baş, 2006: 36).

Okuma, öğretim programlarımızda bilgiyi taşıma, aktarma aracı olarak algılanıyor. Okuma etkinliği böyle dar bir işleyle sınırlandırılınca insanlarımız iyi birer okur haline gelemiyor. “*Her okur, okuryazardır; ama her okuryazar, okur değildir.*” (Özdemir, 2004) yargısına tezat bir şekilde okur ile okuryazarlık eşit varsayılıyor. Oysaki Goethe’nin “*Okumayı öğrenmek sanatların en gücüdür. Ben bu işe yaşamımın seksen yılını verdim yine de tam olarak öğrendiğimi söyleyemem.*” dediği gibi okuryazarlık hayat boyu devam eder.

Okuma eğitiminin de belli bir zamanlaması vardır. Eğer bu zamanlamaya dikkat edilmezse, yani zamanından önce ya da sonra verilen okuma eğitimi, okuma alışkanlığını olumsuz yönde etkileyebilir. Aytaş (2005:465)’a göre, öğretim programlarında belli bir amaca göre okuma yapılmadığından okuma etkinlikleri verimsiz olmaktadır. Zamanında iyi bir okuma eğitimi almamış çocuklar için Dilidüzgün (2003:60), okudukları edebî ya da kurmaca metinleri gerçekmiş gibi algılayıp çocukların yanlış inanışlara sahip olabileceği uyarısında bulunmuştur.

Dile hakim olabilmek için verimli okuma çalışması yapılmalı, verimli okuyabilmek için de okuma kurallarını öğrenmeli; okuyacağı metinde bilmediği sözcük olmamalı, diyen Akçataş (2002a), dile hakimiyetin okuma ile mümkün olacağını belirtmiştir.

Okuma öğretimi, okullarımızda ders kitaplarındaki okuma parçalarıyla gerçekleştirilmek ve pekiştirilmek isteniyor. Çağdaş yazarlarımızdan A. Sevinç (Çetin, 2002), ders kitaplarındaki okuma parçalarına “*Okuduğumuzu anladık mı?*” bölümü her seferinde benim için kabusa dönüşürdü.” diyerek bu okuma parçalarının sıkıcılığını dile getiriyor. Akatlı (2002:24) ders kitaplarının okuma parçalarındaki “Okuduğunuz parçanın ana fikri nedir?”, “Okuduğunuz öyküdeki giriş-gelime-sonuç bölümlerini belirleyiniz” gibi soruların artık okuyan öğrenciler arasında alay konusu olduğunu belirtirken Çılgın (2007:31) da ders kitaplarındaki okuma parçaları öğrencileri artık sıktığı için öğretmenler tarafından ders dışındaki serbest zamanlarda kitaplar önerilmesini belirtmiştir.

İlköğretim öğrencilerine okuma eğitimini verebilmek için öncelikle üniversitelerdeki edebiyat eğitiminin bir takım düzenlemeler yapmak gerekir. Asiltürk (2004)’e göre, üniversitelerde edebiyat eğitiminin tamamen tarihçi bakış açısıyla olması, öğretmen adaylarının okuma etkinliğine yakın durmamasına sebep olmaktadır.

Özellikle sınıf öğretmenliği, Türkçe öğretmenliği ve Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği bölümlerinde okutulan “Çocuk Edebiyatı” dersinin içeriği uygulamalara daha açık ve nitelikli olmalıdır. Bu dersler öğrenciye yaşayarak öğrenme yoluyla edebiyat dünyasının kapılarını açmalıdır.

Anlamaya yönelik yapılan okuma eğitimi aynı zamanda çocukların diğer derslerinin içeriklerini de anlayabilmelerine yönelik olursa çocuk, dil ve bilgi düzeyi bakımından da kendini geliştirebilir.

Okuma alışkanlığı kazandırma ve okuma öğretimi sayesinde bütün derslerin öğretimi zevkli şekilde gerçekleştirilebilir. Örneğin, Demircioğlu & Demircioğlu ve Ayas (2006)’ın yaptıkları bir araştırmada Kimya öğretiminin hikâyeler aracılığıyla daha verimli olduğu saptanmıştır. Yani her hangi bir derste öğretimi amaçlanan bir konunun hikâyeleştirilerek öğrenciye anlatılması, öğrenmeyi pekiştirir. Hikâyelerin bir dersin kavramlarının öğretiminde kullanılmaları faydalıdır. Hikâye yöntemiyle öğretme sayesinde ilişkili ve tutarlı fikirler oluşturulurken bilgiler de anlamlı ve hatırlanmaya müsaittir (Banister & Ryan, 2001). Ders başarısını ve derse ilgiyi arttırmak için özellikle düşük motivasyonlu öğrencilere hikâye yöntemiyle öğretme etkili bir yöntemdir (Barry ve diğerleri, 2002).

Okuma yazma oranı artmasına rağmen dünya nüfusunun dörtte biri okuma yazma bilmiyor. Gelişmiş ülkelerde dahi okuma yazma bilmeyenlerin oranı %3-4’tür. Okuma yazma oranı artsa da kendini okuyarak geliştirmedikleri için okuduğunu anlayamayan okur yazarların sayısı da oldukça yüksektir (Savaş, 2006:9).

Söylenenlerden de anlaşılacağı gibi; okuma öğretimi, çocuğa okumayı öğretmekten öte, okumayı öğrenmiş birine okuduklarını anlayacak şekilde okuma öğretimini sağlamaktır.

Gerek yapılan araştırmalara bakıldığında gerekse de özellikle Türkçe dersi olmak üzere öğretim programlarına bakıldığında: yöntem, tür ve teknik olarak pek çok okumadan bahsedilebilir. Bu okuma çeşitlerinden kitabın ilerleyen bölümlerinde de bahsedilecektir. Okumaya yönelik bu denli çeşitliliğin nedenlerinden biri de bağımsız okuyucular yetiştirmektir. Yani okumayı seven, istediğini özgürce okuyabilen bireyler yetiştirmektir. Bunu sağlayacak okuma türlerinden biri de “serbest okuma”dır. Kaynaklarda ve bu kitabın diğer bölümlerde bu okuma türünden fazla bahsedilmediği için burada üzerinde durmakta fayda vardır.

Serbest Okuma

Okuma, “serbest okuma” kavramı çerçevesinde tanımlanırsa; “*bir sembol sistemiyle yazılmış bir metni okuyarak bilgi edinme veya hoşça vakit geçirme, bunun sonucunda da yeni kitaplar okuma isteği duyma*”dır (Savaş, 2006:59). “*Öğrencilerin boş zamanlarını doldurmak için yaptıkları okumalar*” (Öz, 2001:203) olarak tanımlanan serbest okumadaki amaç öğrenciye kitap sevgisi, okuma alışkanlığı, sözcük hazinesinin zenginleşmesi gibi özellikler kazandırmaktır.

Türkçe dersi okuma kültürü edinmiş bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Bu nedenle de öğrencilerin düzeylerine uygun, Türkçenin anlatım gücünü yansıtan değişik türlerden eserlerle karşılaşması gerekir. “*Türkçe öğretiminde tek kaynaklı uygulamalar yerine çok uyaranlı eğitim ortamları yaratılmalıdır*” (Sever, 2006:10). Bunların hepsi de ders saatleriyle sınırlı kalamayacağı için, öğrencinin bu etkinlikleri ders dışına da taşıması gerekiyor. İşte “serbest okuma” da bu ders dışındaki etkinliklerden bir tanesidir.

Serbest okuma Akyol ve Temur (2007), Krashen (2005) gibi pek çok araştırmacı tarafından öğretmen nezaretinde ortalama bir ders saati, öğrenciler tarafından yapılan serbest okumalar olarak tanımlanıyor. Bu uygulama okullarımızda Türkçe öğretmenleri tarafından da “okuma saati” olarak uygulanmaktadır. Araştırmamızda “serbest okuma” terimi bahsedilen anlayıştan farklı olarak “okulda (sınıfta), öğretmen nezaretinde ders saati içinde yapılan bir okuma etkinliği değil de; öğrencilerin boş zamanlarında, okul içinde veya okul dışında tavsiye üzerine ve istekli olarak yaptıkları okuma” olarak düşünülmüştür.

Bu araştırmada da bu düşünce doğrultusunda öğrencilerin okul dışında yaptıkları okuma etkinlikleri üzerine yapılmıştır. *100 Temel Eser* de öğrencilere (öğretmen aracılığıyla) sadece okumaları tavsiye edilen ve ders dışında gerçekleştirilen bir etkinlik olduğundan “serbest okuma” materyalleri olarak bu araştırmada kullanılmıştır.